

SUHF

Sveriges universitets-
och högskoleförbund

Ökat beroende av externa medel för forskning och utbildning på forskarnivå

Delrapport till SUHF:s Expertgrupp för analys
Ulrika Bjare och Pam Fredman

30 September 2024

Bakgrund & utgångspunkter

- Sedan länge uppmärksammas fråga. Grundproblem: handlingsfrihet/beroende, planeringsförutsättningar, bristande samordning.
- Helhetsperspektiv (så gott det går), dvs. hela externfinansieringen, kopplingen till högre utbildning, UoH:s skilda förutsättningar.
- Delrapport 1: kort bakgrund, nuläge och ställningstaganden.
- Delrapport 2: internationell utblick, Belgien, Danmark, Nederländerna och Norge.
- *Se till såväl positiva som negativa aspekter av externfinansieringen.*
- *De direkta forskningsanslagen och externa medlen bör komplettera varandra.*
- *Internationellt betraktas finansiell handlingsfrihet som en del av den akademiska friheten och lärosätenas autonomi, bl.a. Europarådets ministerkommitté, Bonndeklarationen, European University Associations (EUA).*

Bakgrundens sammanfattning: Sammantaget har politiken utvecklats mot att styra mer genom medlen via forskningsfinansiärerna. Utvecklingen har byggt dels på strukturella förändringar såsom inrättandet av de offentliga forskningsstiftelserna under 1990-talet, dels på kortsiktiga och riktade satsningar i syfte att adressera specifika områden, eller satsningar fokuserade på ökad kvalitet genom konkurrens och sakkunniggranskning. En ökande andel av den statliga forskningsfinansieringen, som förmedlas genom forskningsråd och konkurrensutsättning, fördelas genom riktade utlysningar.

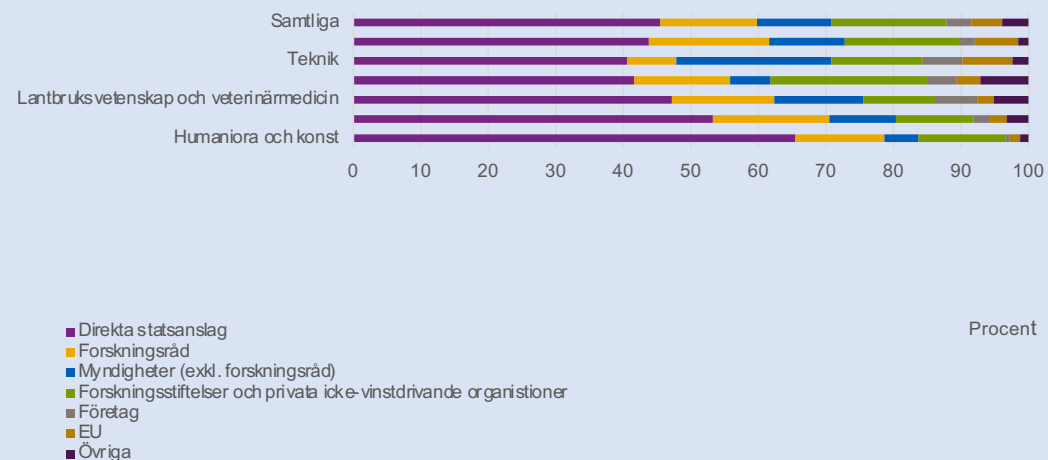
Basanslagens betydelse betonas ofta av regeringen i förarbeten, t.ex. resonemang i förra forsknings- och innovationspolitiska propositionen, Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (prop. 2020/21:60). I realiteten innebar propositionen dock inte en förändring i balansen mellan direkta och externa forskningsmedel; andelen direkta forskningsmedel har minskat sedan 2021.

Principen om en nära koppling mellan utbildning och forskning har framhållits av regeringen i policydokument och förarbeten etc., men har inte på motsvarande sätt återspeglats i i systemet för lärosätenas resurstilldelning.

Lärosätenas forskningsintäkter per forskningsämnesområde och finansieringskälla

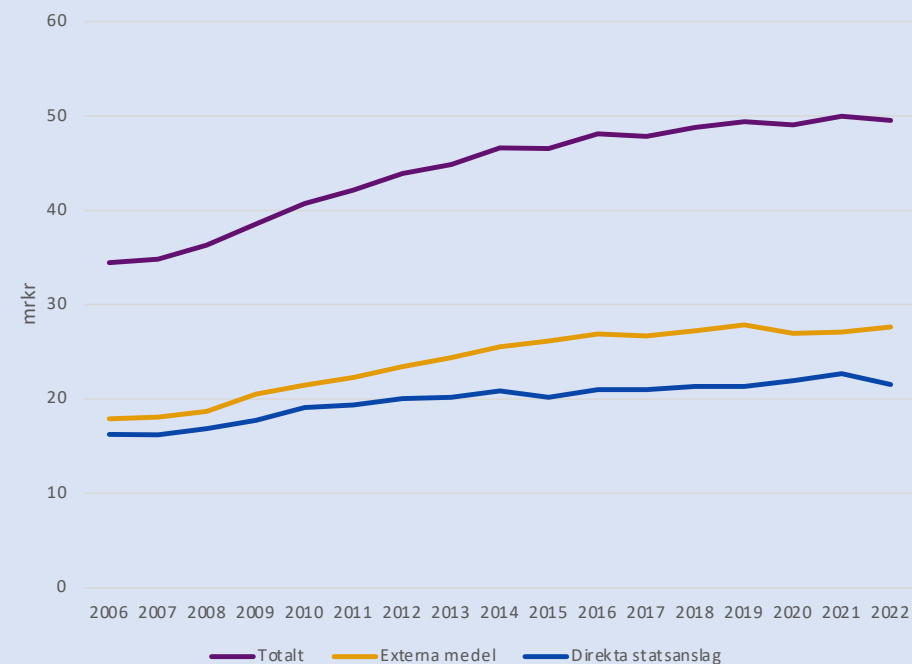
- De totala forskningsintäkterna följer storleksordningen: Medicin och hälsovetenskap, Naturvetenskap, Teknik, Samhällsvetenskap, Humaniora och konst samt Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin. Störst andel externa medel inom Teknik samt Medicin och hälsovetenskap. Lägst inom Humaniora och konst.
- De direkta anslagen för forskning utgör cirka 62 % av den totala statliga forskningsfinansieringen.
- Andelen direkta statsanslag är högst inom området Humaniora och konst (65 %).
- Forskningsfinansierande myndigheter (exkl. råden) står för 23 % av forskningsintäkterna inom Teknik, och bara för 5 % av intäkterna inom Humaniora och konst.
- Forskningsstiftelser och privata icke-vinstdrivande organisationer finansierar hela 23 % av forskningen inom Medicin och hälsovetenskap och 17 % inom Naturvetenskap.

Forskningsämnesområde	Totala intäkter (mdkr)	Direkta statsanslag (mdkr)	Externa medel (mdkr)	Andel externa medel (%)
Samtliga	47,57	21,61	25,8	54
Medicin och hälsovetenskap	15,49	6,45	8,96	58
Naturvetenskap	11,89	5,21	6,65	56
Teknik	7,74	3,14	4,58	59
Samhällsvetenskap	6,6	3,51	3,06	46
Humaniora och konst	2,99	1,95	1,03	34
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	2,86	1,35	1,51	53

Relationen mellan direkta och externa medel 2006–2022

- En större andel av forskningsmedlen har sin källa utanför lärosätet. Gapet har ökat under perioden.
- De direkta anslagen varierar idag runt 44 % av de totala forskningsintäkterna.
- Jfr. 1981 då de direkta anslagens andel av forskningsintäkterna var 68 %.
- Idag mer konkurrensutsatta medel.

Variationer & konsekvenser

Det finns stora variationer inom sektorn. Grundförhållandet är att ett tiotal lärosäten erhåller huvuddelen av forskningsresurserna. Lärosätena är tydligt förankrade i en ämnesmässig uppdelning och deras positioner i forskningsfinansieringssystemet beror på hur stark och mångfasetterad fakultetsstrukturen är samt vilken uppsättning av ämnesområden de förfogar över.

De fyra lärosäten som har mest forskningsmedel samlar knappt hälften av de totala resurserna. Skillnaderna mellan de nya universiteten och högskolorna är avsevärt mindre än skillnaderna mellan de nya universiteten och de äldre universiteten.

Den stora andelen externfinansiering påverkar förutsättningar för långsiktig planering – vad gäller utbildning och forskning och läraranställningar. Krav på medfinansiering innebär att basanslaget binds upp.

Koppling till utbildning

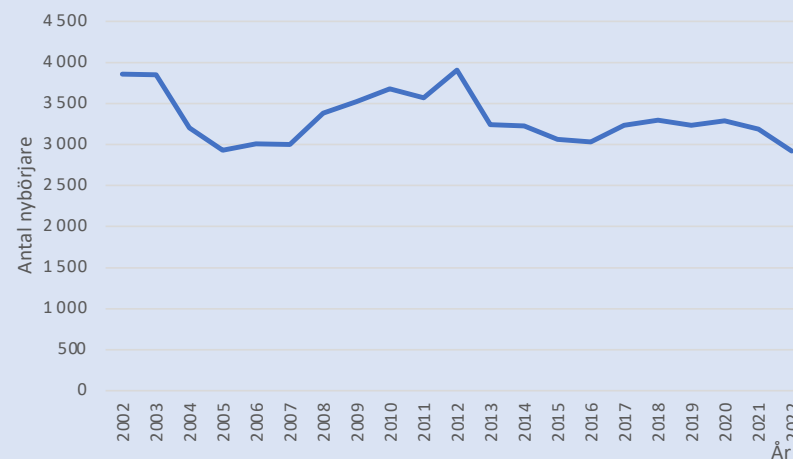
- Externa medel saknar ofta koppling till utbildning på grundnivå och avancerad nivå. En viss utveckling har skett där fler forskningsfinansiärer ställer krav på att bidragsmedlen även ska komma utbildningen till del (bl.a. KAW).
- Regeringens satsningar på olika utbildningar följs inte av korresponderande forskningssatsningar. Risk för att forskningsområden som kopplar till utbildning prioriteras ned.
- Försvårar UoH:s möjlighet att etablera en kontinuitet och stabilitet där utbildning och forskning integreras.
- Försvåra för långsiktiga pedagogiska strategier, samtidigt som inflödet av nya idéer och perspektiv från utbildningen till forskningen begränsas.

Koppling till forskarutbildning

De totala forskningsintäkterna har ökat samtidigt som kostnaden för forskarutbildningen varit oförändrad (under ca 20 år). Forskarutbildningens andel av lärosätenas totala kostnader för forskning och utbildning på forskarnivå har minskat. Förklaringen antas vara att den höga andelen externfinansiering i förhållande till direkta forskningsmedel påverkar UoH:s doktorandrekrytering och därmed dimensioneringen av forskarutbildningen (enligt UKÄ).

Samtidigt ser vi att antalet postdoktorer ökat med 64 procent, från drygt 1 600 till knappt 2 700 st. (sedan 2013).

Utvecklingen av antalet nybörjardoktorander
2002–2022

Ställningstaganden

- Förslag om ökad fokusering och koordinering av forskningsfinansieringen (t.ex. Fofin) behöver ses i relation till frågan om balansen mellan direkta och externa forskningsmedel. *Beroendet av externa medel kan inte exkluderas från frågor om strukturen för forskningsfinansiering.*
- Pluralism bör också inkludera att UoH har *tillräckliga direkta anslag för att satsa på egeninitierad forskning.*
- UoH behöver *ta ansvar för kopplingen till utbildningen och skapa utrymme för mång- och tvärdisciplinär forskning och ny och riskfylld forskning som kan ha en långsiktig genomslagskraft.*

SUHF:s inlägga till RK (U-dep.)

- Lyfter Strutens förslag om ett långsiktigt riktmärke för andelen direkta statsanslag för forskning. För att skapa en robust och dynamisk forskningsfinansiering bör de direkta medlen för forskning långsiktigt utgöra minst hälften av de totala forskningsintäkterna vid lärosäten i Sverige.

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet

Förstärkning av lärosätenas strategiska forskningsanslag

I SUHF:s inspel till den kommande forsknings- och innovationspolitiska propositionen (2023-10-31) påtalade vi vikten av att förstärka lärosätenas forskningsanslag för att åstadkomma en bättre balans mellan direkta anslag och externa forskningsbidrag, och därmed ge lärosätena ökade förutsättningar och rådighet för egna strategiska satsningar. SUHF har sedan dess tagit fram ett underlag som kompletterar och förstärker argumentationen för en förstärkt basfinansiering. Resultaten av den genomlysningen återfinns i den bifogade rapporten.

Vi menar att regering och riksdag bör genomföra en förstärkning av de direkta anslagens andel av lärosätenas totala forskningsfinansiering. De direkta anslagen är i själva verket lärosätenas strategiska anslag som i dagsläget tyvärr i allt för stor utsträckning binds upp och öronmärks genom exempelvis medfinansiering av externa bidrag. En förstärkning skulle på sikt främja ett komplementärt system där finansieringsformerna kan stärka varandra och bidra till ett kraftfullt och kvalitetsdrivet forskningssystem. Förändringen i balansen bör vara betydande och ingå som en central del av en tydligt formulerad och långsiktig riktning. Det är av vikt att både universitet- och fakultetsledningar samt individuella lärare eller forskargrupper kan sträva mot en situation där utlysningar om forskningsmedel har mindre påverkan på vilka forskningsfrågor som prioriteras internt.

Utifrån dessa ställningstaganden menar vi, i likhet med vad som föreslogs i Styr- och resursutredningen (SOU 2019:6), att regering och riksdag bör sätta ett långsiktigt riktmärke för andelen direkta statsanslag för forskning. För att skapa en robust och dynamisk forskningsfinansiering bör de direkta medlen för forskning långsiktigt utgöra minst hälften av de totala forskningsintäkterna vid universitet och högskolor i Sverige. En lämplig tidsplan för detta är förslagsvis att under en åttaårsperiod uttala ett riktmärke i förhållande till den totala finansieringsbilden trots att regering och riksdag endast styr över en del av de samlade forskningsmedlen. En sådan inriktningsförändring bör ske genom en gradvis ökning av de direkta strategiska forskningsanslagen i samband med nästkommande forsknings- och innovationspolitiska proposition.

En höjning av de direkta anslagen för vetenskaplig och konstnärlig forskning som andel av den totala forskningsfinansieringen kommer ha stor positiv inverkan på forskningens mångfald, bredd och spets och ge lärosätena ett större eget mandat både vad gäller forskningens inriktning, och dess genomförande.

Hans Adolfsson, ordförande SUHF

Bilaga: Bjare, U. & Fredman, P. (2024). *Ökat beroende av externa medel för forskning och utbildning på forskarnivå*. Rapport. SUHF. ISBN 978-91-989285-2-5. <https://suhf.se/app/uploads/2024/03/Okat-beroende-av-externa-medel-Bjare-Fredman-april-2024.pdf> (hämtad 2024-04-04).

SUHF

På gång...

Internationell utblick – Belgien, Danmark, Nederländerna & Norge. Intervjuer med rektorskonferenser (motsv. SUHF) och ett par forskare inom det forskningspolitiska området. Snabba förändringar (pga. politiska skiften) & starkt kontextberoende. Prel. iakttagelser:

Belgien: Finansieringsmodell under förändring, ökad styrning mot strategiska satsningar och tillämpad forskning/risk för minskad finansiering till grundforskning, kortsiktiga och öronmärkta satsningar.

Danmark: Prestationsbaserats system i kombination starka externa finansiärer som premierar STEM & medicin. Mycket hög andel visstidsanställningar.

Nederländerna: Forskningspolitiskt skifte pågår, finansiering minskar kraftigt, medfinansiering stor fråga (liknar Sverige), internationellt framstående forskare flyttar/väljer andra länder.

Norge: Reformerat system fr.o.m. 2025, lämnar resultat/indikatorbaserat system, delvis oklart vilka konsekvenserna blir (fler universitet?). Låg grad av externfinansiering.

SUHF

A decorative horizontal line with a slight upward curve in the center, positioned below the SUHF text.

Sveriges universitets-
och högskoleförbund
www.suhf.se

Tack!